

Logikkens og sprogfilosofiens begyndelse

Gert Buschmann

Tre drenge kommer løbende ind igennem porten og over gårdspladsen. De har kurs mod porten i den modsatte ejendom - den sidste af drengene bærer en plastikpose. Porten viser sig at være låst. De står rådvilde. Hovedet af en fjerde dreng kommer tilsyne over plankeværket. Han råber til de tre drenge: "Politiet kommer!"

Lad os se hvordan den sidste sætning ændrer funktion, alt efter hvordan historien fortsætter:

1 *De tre drenge spørger: "Hva'?", "Hvem er du?"*

Den fjerde drengs ytring er altså *malplaceret* - den er de tre drenge uvedkommende. De skulle nemlig til håndbold, og de plejer at skyde genvej gennem denne baggård - i posen var deres tøj. Den fjerde dreng har måske troet at de havde tyvekoster i posen, og han har ønsket at skæmme dem.

2 *Der går panik i de tre drenge. Én løber mod én dør til en køkkentrappe, en anden løber mod en anden. Men alle døre synes låst. De forsøger nu at komme over plankeværket, men det er for højt. Drengen med plastikposen kaster den i en affaldscontainer, og de løber alle tre tilbage mod porten de kom ind ad. De går ud af den med påtaget rolighed. Den fjerde dreng springer ned fra plankeværket, tager posen op af containeren og låser sig ind af en køkkentrappe.*

Den fjerde drengs ytring må kaldes overordentlig vellykket. Han har gættet at drengene er tyve, og han har nu lomme penge til adskillige år - eller måske afleverer han posen til politiet.

3 *Den fjerde dreng springer ned fra plankeværket, og de løber alle fire tilbage mod porten. I denne ligger en mand med elefanthue, som de i stor hast og i en stor bue løber udenom. De får øje på en politibil og løber hen imod den: "Skynd jer! - han ligger inde i porten - her er pengene"*

Disse fire raske drenge har altså fanget en røver og gjort kort proces.

Lad os nu se på hvilken funktion sætningen har i de tre tilfælde. Den fremgangsmåde vi benytter blev foreslået af *John L. Austin* (1911-60) i midten af halvtresserne. Austin betragtede *enhver* sproglig ytring som en *handling* der udføres i en intersubjektiv sammenhæng. Den skal altså ses som en social aktivitet - den indgår i den menneskelige *samhandlen*. Han kaldte en sådan handling (altså enhver sproglig ytring) for en *talehandling*.

En fremsat ytring har tre *aspekter*. Det blot at *frem sætte* den, er dens *lokutionære* aspekt. I og med at ytringen er fremsat, er udført en handling (en hævde, et løfte, en trussel, en ordre, en opmuntring, en hilsen, et spørgsmål, osv.) beroende på talerens *hensigt* med at fremsætte ytringen. Dette er dens *illokutionære* aspekt (eller kraft, eller værdi). Den *virkning* ytringen nu har, efter at den er fremsat (og forstået eller misforstået), er dens *perlokutionære* aspekt. Ytringen har en *faktisk* effekt, som kan være forskellig fra talerens *tilsigtede* effekt (altså ytringens illokutionære kraft).

Da enhver ytring er en social handling, skal visse betingelser være tilstede, for at man på legal vis kan fremsætte den. Først nogle *forberedelsesbetingelser*: ytringen skal være *meningsfuld* ["Politiet kommer" ville være meningsløs, hvis politiet ikke fungerede på normal vis.], og taleren skal have *ret* (autoritet) til at fremsætte den, og være overbevist om at den har *betydning* (interesse) for tilhøreren [Det har den ikke i 1. I 2 og 3 har den interesse i henh. negativ og positiv forstand.]. Dernæst nogle *oprigtighedsbetingelser*: hvis taleren har fremsat en hævde, skal den efter en rimelig grad af overbevisning være sand, hvis han har lovet noget, skal han det være hans plan at holde løftet, osv. [De er opfyldt i 2 og 3. I 2 er drengen oprigtig, fordi det er hans oprigtige hensigt at skræmme de tre drenge.]. Og slutteligt nogle *essentielle betingelser*: taleren har påtaget sig et *ansvar* og nogle *forpligtelser* ved sin udtalelse - han har erklæret sig for indforstået med at han kan bebrejdes hvis han har krænket den sociale institution (hvis hævde var falsk, hvis han ikke holdt sit løfte, osv.) [I 3 er ytringen en hævde, og drengen stod inde for den. Hvis den havde været falsk, kunne det f.eks. skyldes at den politibil han havde set eller hørt havde haft et andet ærinde, og man ville ikke kunne bebrejde ham. I 2 er ytringen *ikke* en hævde, den havde alene til hensigt at skræmme. Drengen har handlet korrekt, også selvom han beholder pengene.]. Når disse betingelser er opfyldt er den illokutionære handling *vel* udført [Det er den i 2 og 3.].

Austins fremgangsmåde og begreber til at forklare hvordan dagligsproget fungerer vakte opsigt, da man her for første gang havde en generel metode, hvor man med få begreber kunne give en ganske detaljeret analyse af et verbalt handlingsforløb, og da den sikkert kunne videreudvikles i flere retninger. Det er den blevet af bl.a. *Searle* (1932-), som mener at talehandlinger er styret af *konstitutive regler* - konstitutive, fordi reglerne *definerer* de sociale institutioner (for at ytringen "Jeg lover at ..." er benyttet korrekt, må man følge nogle bestemte regler, som er definerende for ytringen).

Austin havde allerede ti år forinden gjort opmærksom på, at *visse* sproglige ytringer må betragtes som *handlinger* (dem kaldte han *performative ytringer*, f.eks. jeg lover, beordrer, erklærer), og han skelnede mellem disse og ytringer som blot har til hensigt at

beskrive eller fastslå en kendsgerning (dem kaldte han *konstative ytringer*). Men han kom senere til den opfattelse, at *alle* sproglige ytringer bør betragtes som handlinger.

Umiddelbart før Austin, arbejdede *Ludwig Wittgenstein* (1889-1951) på en teori om at vi i dagliglivet og i videnskaben "spiller" en række *sprogspil*. Vi kan opfatte sproget som bestående af en række sprogspil som opstår, udvikles og forgår, og som griber ind i hinanden. Vi kan forstå sprogets virkemåde ved at isolere og rendyrke et sådant sprogspil, og derefter studere den rendyrkede udgave. Dette kan gøres ved at undersøge hvordan sproget tillæres. Vi har *forstået* et spil, når vi er istand til at *bruge* det korrekt. Et sprogligt udtryks *mening* er således bestemt af dets *brug*. Teorien blev fremlagt i "Philosophische Untersuchungen" som udkom i 1953.

Disse undersøgelser af Wittgenstein og Austin fra midten af vort årh., er de første betydningsfulde bidrag til en redegørelse for dagligsprogets virkemåde. Men de er slet ikke begyndelsen på *sprogfilosofien*. Sagen er blot, at i den tidligere sprogfilosofi havde man "vigtigere" ting at beskæftige sig med end at undersøge røverhistorier som ovennævnte, nemlig videnskabernes eksakte sprog. Matematikken, som gik for at være den mest eksakte af alle videnskaber, havde vist sig at hvile på et skrøbeligt logisk fundament - og hvordan stod det så ikke til indenfor de mindre eksakte videnskaber? - for ikke at tale om dagligsproget. Som vi skal se, voksede sprogfilosofien ud af de erfaringer man indhøstede ved at studere matematikken. Men lad os starte helt fra begyndelsen:

Allerede grækerne vidste at vores tanker følger bestemte lovmæssigheder - vi drager konklusioner ud fra præmisser. Aristoteles angav nogle af de regler vi ubevidst benytter os af. Grækerne vidste også at en matematisk påstand skal *bevises* - altså udledes ad strengt logisk vej ud fra helt indlysende kendsgerninger. I Euklids "Elementerne" har vi deres bud på hvilke grundlæggende definitioner og kendsgerninger (aksiomer) "alle" matematiske definitioner og sætninger kan føres tilbage til. Dette værk er naturligvis ikke tilfredsstillende set fra en moderne synsvinkel, men det er alligevel aldeles imponerende, og det har helt op til vor tid været forbillede for al eksakt tænkning. De filosoferende grækere havde imidlertid opdaget, at man kan fremsige påstande som er sande hvis de er falske, og omvendt (f.eks. "jeg lyver"), og i forbindelse med det uendelige kunne de "bevise" påstande som tydeligvis er falske (f.eks. Zenons bevis for at hurtigløberen Achilles aldrig vil kunne indhente en skildpadde). Disse paradokser var de helt ude af stand til at forklare (det er først lykkedes i vort årh.). Det uendelige er imidlertid uundgåeligt i matematikken, men grækerne løste problemet (og det er deres største bedrift) ved at gå indirekte tilværks (de indførte således aldrig irrationale tal, men arbejdede med "forhold" - et forhold er *ikke* en genstand).

Da matematikken genopstod i renæssancen var det i den græske ånd, men man var dog knap så striks med eksaktheden - og angst for uendeligheden. Dette og den stigende interesse for udforskning af naturen, førte til en stadig voksende kreativitet indenfor matematikken - og i takt hermed en ophobning af begreber som var mangelfuldt forstået og defineret, og beviser som var betænkelige. I begyndelsen af det 19. årh. var listen så lang, at der måtte gøres noget ved sagen - og det blev der i løbet af århundredet (grænseovergangsbegrebet og de irrationale tal blev defineret eksakt). Men da man troede at alle problemer var løst, meldte nye og mere skræmmende problemer sig. Den nyopfundne mængdelære, viste sig at være uhyre effektiv, men den krævede et solidt logisk grundlag. Og en vis "indlysende kendsgerning" (udvalgsaksiomet), som var højst betænkelig, havde i al ubemærkethed sneget sig ind i matematikken. Men allerede før matema-tikken var bragt ud i denne krise, var hjælpen faktisk på vej.

Matematikeren *Gottlob Frege* (1848-1925) var omkring 1875 begyndt at kigge sit fag grundigt efter i sømmene. Vist havde man løst mange faglige problemer, men logikken havde næsten stået i stampe siden oldtiden¹, og den havde mærkeligt nok aldrig i nogen særlig grad været anvendt på matematikken. I de følgende 25 år grundlagde Frege ikke bare *den matematiske logik*, men også *sprogfilosofien*. Han havde indset, at skal matematikken have et bæredygtigt fundament, er det ikke nok at der bringes klarhed i dens interne sprog, også det sprog som matematikkens begreber og operationer formuleres i skal klarlægges.

Frege forklarede hvad et matematisk bevis egentlig er, og han var den første som skelnede imellem det at fremsætte et udsagn og det at hævde at udsagnet er sandt, imellem en genstand x og mængden $\{x\}$, osv. Han forkastede den udbredte (empiriske) opfattelse, at matematisk ræsonneren er generaliseret sanseerfaring. Han viste at vi bruger generelle *logiske* love, som ikke er baseret på empiriske fakta. Fejlen ligger i at vi ikke skelner imellem den *anvendelse* vi gør af en matematisk sætning og selve sætningen, som er af rent logisk natur.

For at kunne skabe et eksakt grundlag for logikken og matematikken, må man, mente Frege, indføre et særligt symbolsprog som er modelleret efter aritmetikkens sprog. Han begyndte udviklingen af dette sprog i "Begriffsschrift" fra 1879. Heri indførte han bl.a. begreberne "udsagn med frie variable" og "kvantorer", og han opremsede de logiske aksiomer og slutningsregler som *alle* logiske regler skulle kunne udledes fra (det blev senere bevist at han *havde* fået dem alle med). I "Die Grundlagen der Arithmetik" fra 1884 viser Frege hvordan tallene kan defineres *rent logisk* (tallet 3 svarer nærmest til "mængden af alle mængder bestående af tre elementer"). Med "Über Sinn und Bedeutung" fra 1892 begynder den

¹ *Leibniz* (1646-1716) mente, at det ville være muligt at opfinde et universelt symbolsk sprog, der ville kunne reducere hjernearbejde til beregning. Han gjorde forsøg på at opstille en sådan kalkyle for logikken. *Boole* (1815-64) udformede en "algebra" for tankens love. Disse ting var ukendte af Frege.

moderne sprogfilosofi. Frege forkaster den opfattelse, at navne og begreber er bevidsthedsmæssige størrelser (psykologisme) eller genstande i et idéernes rige (idealisme). Nej, navne og begreber forstår vi igennem sproget, deres mening er fastlagt igennem de *sætninger* hvori de forekommer. Grundlaget for enhver sproglig mening er begreberne "sand" og "falsk" - disse er primitive *undefinerbare* størrelser. En sætnings *mening* er dens sandhedsbetingelser: når man kan redegøre for under hvilke betingelser sætningen er sand eller falsk, har man forstået sætningen, så kender man dens mening. Meningen med et navn, et begreb, en relation osv., er nu givet ved meningen af de sætninger hvori det forekommer (eks.: "Isak Dinesen" er givet ved sætningen "Isak Dinesen er forfatteren til Seven Gothic Tales"). Et navns *reference* er den eventuelle genstand som det henviser til (eks.: "Isak Dinesen" henviser til mennesket Karen Blixen, "Homer" har muligvis ingen reference). Frege er den første der således skelner imellem et navns reference (Sinn), som er en genstand der bærer navnet, og dets mening (Bedeutung), som er den tanke der ligger bag valget af navnet (begge dele udtrykkes i en eller flere sætninger). Forskellige navne kan naturligvis referere til samme genstand, de har da forskellig mening (eks.: "1+2" og "2+1"). Meningen med relationen "=" er givet ved at sætningen "a=b" har samme sandhedsbetingelser som sætningen "a og b har samme reference". Frege knytter også en reference til en sætning, nemlig en af sandhedsværdierne "sand" og "falsk" (disse opfatter han altså som genstande).

I 1893 og 1903 fremlagde Frege sine matematiske undersøgelser i tobindsværket "Grundgesetze der Arithmetik". Men umiddelbart før andet bind skulle gå i trykken, modtog han et brev fra *Bertrand Russell* (1872-1970), hvori denne påviser at der er en logisk modsigelse i Freges system. Frege omtaler denne ulykkelige opdagelse i et appendiks til bogen, men formåede ikke at korrigere teorien. Fejlen skyldes at han i et åbent udsagn $p(x)$, tillod at man sætter $x=p$, altså danner $p(p)$. Dette medfører at man kan danne "mængden af alle mængder der ikke indeholder sig selv som element" - og indeholder denne mængde sig selv som element? (Russells paradoks). Dette er som sagt blot et ud af flere paradoksale forhold der blev opdaget i matematikken omkring århundredeskiftet. Russell og *Whitehead* rettede op på skaderne hos Frege ved at *typeinddele* alle genstande, således at i $p(x)$ skal x være af lavere type end p . De forenkede Freges notation (som var besværlig), og de erfarede (da det først og fremmest var deres hensigt at skabe et logisk fundament for matematikken), at der er muligt (og nødvendigt) at se bort fra navne og udsagns mening - man skal altså identificere alt der har samme reference (udsagnene "x løsning til ligning-en $x^2=1$ " og " $x=1$ eller $x=-1$ " har forskellig mening (*intention*), men de er sande for de samme x -værdier -

de har samme reference (*ekstention*)). Derfor må *bestemte beskrivelser* bortskaffes (da de kan være referenceløse):

Eks.: I udsagnet "Den nærmeste stjernes nærmeste planet er tungere end Jorden", har den bestemte beskrivelse "den nærmeste stjernes nærmeste planet" muligvis ikke nogen reference. Men udsagnet kan omskrives således at referenceproblemet forsvinder, nemlig, idet vi kalder den nærmeste stjerne A:

$$(\exists x)((x \text{ planet hørende til A}) \wedge (\forall y)((y \text{ planet hørende til A}) \Rightarrow (\text{afstand}(x,A) \leq \text{afstand}(y,A))) \Rightarrow (\text{masse}(x) > \text{masse}(\text{Jorden})))$$

Der kan altså være forskel på en sætnings *grammatiske* form og dens *logiske* form. De på denne måde omskrevne og identificerede udsagn udgør "logikkens univers". Resultatet af Russell og Whiteheads arbejde er trebinds-værket (på 2000 sider) "Principia Mathematica", som udkom 1910-13. Det er den første detaljerede systematiske opbygning af den grundlæggende logik, mængdelære, aritmetik og analyse.

Russell og Whitehead tilhørte den *logicistiske* skole - de byggede på Freges opfattelse, at matematikkens genstande og aksiomer er af rent logisk natur (den logicistiske tese). Men der var andre forslag fremme til hvordan matematikkens grundlagsproblemer skal løses. *Intuitionisterne* mente at enhver matematisk genstand skal kunne *konstrueres* ved hjælp af et *endeligt* antal operationer - uendelige mængder eksisterer simpelthen slet ikke! Dette medfører at et udsagn ikke nødvendigvis er enten sandt eller falskt. Den intuitionistiske matematik er besværlig og mange landvindinger går tabt - men den er sikker! *Formalisterne* byggede dels på den erkendelse, som havde vundet frem i løbet af det 19. årh., at det er underordnet *hvad* en matematisk genstand er, det afgørende er dens rent *formale* egenskaber, og dels på en tro på, at man kan forhindre paradokser ved at opstille et system af aksiomer der kun tillader at danne de genstande *vi rent faktisk har brug for* - og ikke alle mulige mærkelige monstre som "mængden af alle mængder". Det blev formalisterne som gik ubetinget af med sejren - matematikkens "officielle" grundlag er idag *Zermelo-Fraenkels aksiomsystem* (1908-23). Russell og Whitehead havde dog vist hvordan grundlagsproblemerne *kan* løses, men deres teori er unødigt kompliceret og mange steder uklar, og udvalgsaksiomet kan ikke siges at være en logisk nødvendighed.

Omkring 1920 havde man fået en ganske god indsigt i matematikkens og dagligsprogets logiske forhold. Men den opfattelse man på den tid havde af sprogets funktion var meget begrænset. Sproget består af sætninger, og en sætning har til opgave enten (objektivt) at beskrive virkeligheden eller (subjektivt) at udtrykke følelser, vurderinger, osv. Performative ytringer (lover, befaler, ønsker, osv.) eksisterer tilsyneladende ikke. Denne opfattelse delte den *unge* Wittgenstein: sproget er "summen af alle sætninger" og "summen af *sande* sætninger er den samlede naturvidenskab" - kun objektive sætninger kan være meningsfulde. Men han var ikke tilfreds med Russell og Whiteheads værk - det er fyldt med fejl og uklarheder. Hvad menneskeheden mangler, er den bog (på 100 sider) som han udsendte i 1922 under titlen "Tractatus logico-philosophicus". Heri defineres filosofi som "sprogkritik", dvs. en aktivitet

som har til opgave at rense sproget for uklarheder, og på den måde enten helt afskaffe et problem, fordi aktiviteten har vist at det er meningsløst, eller hjælpe med at formulere det klart, så man kan arbejde videre med det.

Ifølge Wittgenstein er tanken altid logisk klar - vi *kan* ikke tænke ulogisk. I *sætningen* udtrykker tanken sig sanseligt for os. Men kun den *meningsfulde* sætning - den meningsløse sætning udtrykker ikke en tanke. Tanken og den meningsfulde sætning har en struktur som afspejler (rigtigt eller forkert) den logiske struktur af en kendsgerning.

En (meningsfuld) sætning skal allerførst omskrives så den får sin rette logiske form (jvf. eksemplet på side 5). Wittgenstein mener nu at denne logiske form er *entydigt* bestemt, og at den på en *entydig* måde kan opspaltes i *elementarsætninger* (ved hjælp af de logiske operationer). De eneste meningsfulde sætninger der findes, er de der er dannet ud fra elementarsætninger ved (korrekt) anvendelse af de logiske operationer. En sådan sætnings sandhedsværdi kan findes ud fra sandhedsværdierne af de elementarsætninger den består af ved anvendelse af logiske regler eller sandhedstabeller. En sætnings sandhedsværdi er altså uafhængig af dens mening - dette er den *ekstensionelle* opfattelse af sandhed.

En elementarsætning udsiger at et *sagforhold* består. Et sagforhold er en kombination af *genstande* (en genstand er karakteriseret ved de sagforhold den indgår i). Genstandene kan ikke være sammensatte, og de udgør verdens *substans*.

Wittgenstein interesserer sig kun for verdens *logiske* beskaffenhed - logikken er det eneste *nødvendige*. F.eks. er årsagssammenhænge tilfældige (vi kan forestille os dem anderledes). Derfor er elementarsætningerne *uafhængige* af hinanden. Hvis vi lader de og de elementarsætninger være sande, og resten være falske, så får vi en *mulig* verden. I en sådan mulig verden er enhver (meningsfuld) sætnings sandhedsværdi bestemt. Denne verden *er* disse kendsgerninger.

Wittgensteins antagelse, at enhver (meningsfuld) sætning lader sig opspalte i elementarsætninger, er sand indenfor matematikken og lignende formale teorier hvor elementarsætningerne kan angives eksplicit. Men hvad er en elementarsætning i "den samlede naturvidenskab"? Hvis man vil finde de steder i en videnskabelig afhandling hvor forfatteren er i tvivl, skal man som bekendt lede efter sætningen "Det er klart, at ...". Hos Wittgenstein læser vi således følgende, som absolut ikke er klart:

4.22 Elementarsætningen består af navne. Den er en sammenhæng, en sammenkædning af navne.

4.221 Det er klart, at vi ved analyse af sætninger må komme til elementarsætninger, som består af navne, der står i umiddelbar forbindelse med hinanden. Spørgsmålet er her, hvorledes sætningens enhed kommer i stand.

4.2211 Selv om verden er uendelig kompleks, således at hver kendsgerning består af uendelig mange sagforhold, og hvert sagforhold er sammensat af uendelig mange genstande, selv da må der findes genstande og sagforhold.

Wittgenstein er ikke istand til at nævne én eneste elementarsætning! Nuvel, vi kan tolke ham derhen, at vi skal omskrive en sætning så den får sin rette logiske form (side 5), og derefter opspalte denne *så meget som overhovedet muligt*.

"Tractatus" er skrevet i en fyndig og arrogant stil. Og den blev (og har lige siden været) uhyre læst og diskuteret - dens store rigdom af tanker, hvoraf mange er overordentlig skarpsindige, virkede overvældende og inspirerende på samtidens læsere. Russell og Wittgensteins opfattelse af en sætnings mening var grundlaget for den filosofiske retning som blev fremherskende i 30-erne: *den logiske positivisme* eller *den videnskabelige empirisme*. En sætning er kun meningsfuld når den kan *verificeres* ved hjælp af erfaringen - og der må opstilles kriterier for hvornår noget er en verifikation. Metafysiske påstande, subjektive vurderinger, osv. er *ikke* meningsfulde sætninger i denne forstand - men de kan naturligvis være *forståelige*.

Opgøret med denne snævre opfattelse af sproglig mening kom især fra Wittgensteins side. Han måtte til at begynde med sande, at hans sprogensende metode lod sig anvende på hans egen bog med et sørgeligt resultat til følge: elementarsætningerne og de simple genstande røg sig en tur. Og han måtte erkende betydningen af sprogets medvirken til at strukturere vort sociale samkvem, og nødvendigheden af at forklare en ytrings mening ud fra de aktiviteter hvori den indgår. Han fastholdt dog at det ikke er filosofiens opgave at opstille teorier - den skal fjerne uklarheder, men nu ved at undersøge sprogspillene.

Bl.a. nævner han, at sammenblanding af sprogspil kan forårsage problemer, og inden for et sprogspil må man skelne mellem *erfaringsætninger*, der påstår noget som kunne være anderledes (f.eks. "Der er 7 æbler"), og *grammatiske sætninger*, der hører til selve sprogspillet (f.eks. "Tæl æblerne" - her er tale om en bestemt procedure).

I de spil vi spiller, indgår imidlertid mere end rent sproglige ytringer (f.eks. gestikuleren), og man kan spørge, om ikke vi i princippet kan gøre meget af det vi gør ved hjælp af sproget uden sproget. Men den kendsgerning, at Austins illokutionære aspekt af sproglige ytringer så effektivt forklarer vort sociale samkvem på en decideret sproglig måde, synes næsten at være et bevis for det modsatte. Hvor man tidligere beskrev sprogets virkemåde ved hjælp af begreber hentet fra logikken og erkendelsesteorien, beskriver Austin sproget ved hjælp af sproget selv. Austin-eleven Searle mener endda at sprogets konstitutive regler i den grad er fundamentet under vort sociale samkvem, at det er *umuligt* for os at forklare sproget ved hjælp af ikke-sproglige begreber.

Vores sætning "Politiet kommer", ville de logiske positivister være ganske ude af stand til at forklare - dens mening er jo tydeligvis mere end dens sandhedsbetingelser. Med talehandlingsteorien føler vi at vi kan forklare den fyldestgørende. Men kan talehandlingsteorien forklare *al* sproglig mening? Searle siger ja, de fleste siger nej. Én ting er dog sikkert: for utallige typer af sætningers vedkommende, udgør "mening" et *filosofisk* problem som diskuteres og klarlægges, men *ikke fastlægges*:

Sætningen "Den nærmeste stjernes nærmeste planet er tungere end Jorden" er tilsyneladende meningsløs, hvis den nærmeste stjerne ikke har nogen planeter, thi da har den bestemte beskrivelse "den nærmeste stjernes nærmeste planet" ingen reference (vi kan som sagt gøre sætningen meningsfuld ved at omskrive den til sin logiske form). Vrøvl, mener *Strawson* (1919-), om så ingen andre stjerner end Solen har planeter, kan vi udmærket forstå meningen med den bestemte beskrivelse "stjernen x's nærmeste planet" - har x ingen planeter, da har beskrivelsen blot ingen reference. Ved at hævde vores sætning, har vi *ikke samtidig* hævdet at "den nærmeste stjernes nærmeste planet" har en reference. Når dette ikke er tilfældet, giver vi blot ikke udtryk for nogen sand eller falsk påstand ved at hævde sætningen. Men hvad nu hvis vi ændrer den bestemte beskrivelse til "den *fjerneste* stjernes nærmeste planet"? Nu er vi virkelig på spanden, for nu synes selv "verifikation i princippet" ikke at slå til. Men *har* sætningen ikke destomindre en sandhedsværdi? - som *vi* altså blot aldrig vil kunne finde (men som Gud kender). Vi ser, at sproglig mening af og til er bestemt *aftro* - hvad der har mening for den ene kan være meningsløst for den anden. *Realisten* (i metafysisk forstand) mener at verden består af ting der eksisterer uafhængigt af den viden *vi* kan have om dem. Vi har alle en tilbøjelighed til realisme, men selv den mest inkarnerede realist vil have problemer med vores sætning: har det mening at tale om *den* fjerneste stjerne *lige nu*?